

نقش انتریول در استرداد مجرمین

در جهان کنونی که شاهد توسعه روابط و گسترش مناسبات بین کشورها هستیم و مرزها از میان برداشته شده است و جهان با تسهیلات فراوانی چون توریسم، تجارت، مطالعات، تحقیقات علمی و سایر مسائل و مناسبات بین‌المللی توأم است ایجاد ارتباط بین کشورها در ابعاد مختلف اجتناب ناپذیر است و احوال حاکم بر کشورها و دنیای متمدن کنونی ایجاب میکند که کشورها جهت رفع مسائل و مشکلات خود به تعاون و معاضدت با یکدیگر بپردازند.

یکی از مشکلات موجود که نظم و امنیت جوامع را به مخاطره می‌افکند وجود افراد تبه‌کار در جوامع است که پس از ارتکاب جرم در کشوری، با استفاده از امکانات فراوان مسافرتی و سرعت و سهولت دستیابی به آن به کشوری دیگر فرار میکنند و معمولاً این فرارها ناشی از تبه‌کاریهای بزرگ مانند: قتل، سرقت مسلحانه، خیانت در امانت، کلاهبرداری و اختلاس کلان است (۱).

بدیهی است که احقاق حق و اجرای قانون و عدالت و تشفی خاطر بازماندگان و زیان‌دیدگان از جرم بدون دسترسی به مرتکب جرم میسر نیست از این رو سلب امکان گریز تبه‌کاران و ممانعت از رهایی آنان از مجازات و ضرورت وجود همکاری و معاضدت بین‌المللی، به منظور مجازات مجرمین در کشورهای جهان موجب بازگرداندن آرامش به جوامع و مصونیت کشورها از بروز ارتکاب جرم می‌گردد و از آنجهت که یکی از اهداف مجازات، بازدارندگی و جلوگیری از ارتکاب جرم است، چنانچه چنین همکاری و معاضدتی وجود نداشته باشد بدیهی است که امنیت و عدالت و قانون دستخوش هرج و مرج می‌گردد.

با احساس چنین ضرورتی است که سازمان پلیس جنائی بین‌المللی شکل گرفت و معاهدات استرداد مجرمین بین کشورهای منعقد گردید.

شکل‌گیری سازمان پلیس جنائی بین‌المللی (انترپول) حاصل تحول و دگرگونی روابط کشورها و مناسبات بین‌المللی است و هم‌چنین کشیده شدن مسائل و مشکلات داخلی به آن سوی مرزها و بین‌المللی شدن جرائم ارتکابی در کشورهاست. انگیزه تشکیل سازمان پلیس جنائی بین‌المللی کانالیزه نمودن اقدامات جرم‌یابی و امور مربوط به سازمانهای پلیسی و قضائی کشورها در خصوص اتباع یکدیگر بوده است. «این سازمان يك معاضدت دوجانبه وسیعی بین مقامات پلیس جنائی در چارچوب قوانین ممالک مختلفه ایجاد مینماید تا از وقوع جنایت و جنبه‌های حقوق عمومی جلوگیری و در صورت وقوع جرم تبه‌کاران را مجازات نماید.»^(۱)

سازمان پلیس جنائی بین‌المللی در سال ۱۹۲۳ میلادی (۱۳۰۲ ه.ش) با همکاری رؤسای پلیسی کشورهای اطریش، مصر، فرانسه، دانمارک، یونان، آلمان و مجارستان پایه‌گذاری شد و هدف آن ایجاد يك سیستم کنترل و مقابله بین‌المللی با جرائم و مجرمین و تأسیس مرکزی جهت مبادله اطلاعات و اخبار بین

کشورهای جهان به منظور دستیابی به هدف مذکور بود. یکی از اساسی‌ترین و مهمترین اصلی که موجب روند رو به رشد و گسترش و توسعه این سازمان گردید احترام به اصل حاکمیت دولتها، عدم مداخله در امور سیاسی، نظامی، نژادی و مذهبی بود تا جایی که امروز تعداد کشورهای عضو این سازمان به ۱۷۸ کشور رسیده است و فعالیت گسترده‌ای را در زمینه ایجاد ارتباط و تماس بین کشورها در مورد مسائل پلیسی، قضائی و حقوقی به عهده دارد و از طرفی این سازمان، تنها کانال رسمی ایجاد ارتباط و تماس بین کشورها، در زمینه‌های مذکور است. «تصمیمات کنگره بین‌المللی پلیس جنائی که در سال ۱۹۱۴ در موناکو تشکیل شد راجع به استرداد مجرمین بود.»^(۱)

این سازمان با برگزاری جلسات مجمع عمومی سالیانه که هر ساله در یکی از کشورهای عضو برگزار می‌گردد آخرین مطالعات و تحقیقات انجام شده، امکانات موجود، همکاریهای مؤثر بین‌المللی و اشکالات احتمالی را مطرح و کلیه امور را مورد بررسی قرار می‌دهد.

«سازمان پلیس جنائی بین‌المللی در اثر اقدام دفاتر مرکزی ملی هر یک از کشورهایایی که عضو هستند، اطلاعاتی در خصوص علائم و پناهگاه تبهکاران حقوق عمومی تحصیل می‌نماید. دفاتر مرکزی انترپول ممکن است نقش مهمی در اجرای آئین دادرسی استرداد مجرمین داشته باشند.»^(۲)

دبیرخانه انترپول در شهر لیون فرانسه قرار دارد که ضمن تماس‌های مکرر با کشورهای عضو زمینه ارتباط و هماهنگی بین کشورها را در جهات مختلف فراهم می‌سازد. این دبیرخانه دارای یک ستاد مخصوصی است که مقدمات اجرای احکام مربوط به استرداد مجرمین را تهیه و در اجرای آن کمک لازم را معمول می‌دارد.

۱ - فاطمی شریعت پناهی (سید کاظم) - استرداد مجرمین (رساله پایان‌نامه دکتری).

۲ - علی‌آبادی (دکتر عبدالحسین) - حقوق جنائی - جلد سوم - ص ۴۷.

ایران از بدو تأسیس در این سازمان عضویت داشته و یکی از اعضای مؤثر سازمان مذکور است.

وظایف دفاتر انترپول در کشورهای عضو بطور کلی عبارتست از:

- ۱ - کمک به مبارزه علیه جرائم عمومی در سطح بین‌المللی
- ۲ - انجام مطالعات و تحقیقات بین‌المللی
- ۳ - انتشار بولتنها و نشریات مختلف در رابطه با امور فوق
- ۴ - انجام کلیه امور پلیسی در سطح بین‌المللی
- ۵ - ایجاد ارتباط و هماهنگی مراجع قضائی کشورها در رابطه با مجرمین فراری
- ۶ - استرداد مجرمین و هماهنگی در این امر جهت انجام امور مقدماتی آن و هم‌چنین ایجاد زمینه‌های تعاون قضائی
- ۷ - تعیین هویت مجرمین و شروع عملیات پلیسی و تبادل درخواستها
- ۸ - بررسی وضعیت گم‌شدگان بین‌المللی
- ۹ - تعیین هویت اجساد مکشوفه
- ۱۰ - تعقیب بین‌المللی مجرمین
- ۱۱ - ردیابی و شناسائی و دستگیری مجرمین و متهمین مورد تقاضای کشورهای عضو
- ۱۲ - نگهداری سوابق جزائی افراد مورد تقاضای استرداد
- ۱۳ - ایجاد ارتباط سریع و آنی با کشورهای عضو که در مواقعی ارزش حیاتی دارد
- ۱۴ - تبادل اطلاعات مختلف و مورد نیاز
- ۱۵ - فراهم آوردن امکانات مسافرت افسران تحقیق در پرونده‌های تحت پیگرد به کشوری که متهمین یا مجرمین به آنجا فراری شده‌اند.

۱۶ - هرگونه امری که مورد مراجعه مراجع انتظامی داخلی کشورها قرار می‌گیرد در صورتیکه به خارج از کشور ارتباط یابد.^۱

بدیهی است که تعیین هویت، جمع‌آوری علائم و آثار انگشتان و حفظ و نگهداری سوابق مجرمین و بررسی و تجزیه و تحلیل مدارک و آثار جمع‌آوری شده از محل وقوع جرائم و قسمت‌های آزمایشگاهی مجهز جنائی از قبیل شناسائی خط و اسناد مجهول و اسلحه‌شناسی و قالب‌ریزی و قالب‌گیری و عکاسی جنائی و غیره نیز از وظایف انترپول می‌باشد.

دوایر انترپول در کشورهای مختلف بازوی اجرائی مقامات قضائی کشورها در امر استرداد می‌باشند و وظیفه مکاتبات اولیه جهت جستجوی متهم یا مجرم فراری را به عهده دارد. فعالیت‌های اولیه این سازمان از طریق ارتباط با کشوری که مجرم یا متهم بدانجا پناهنده شده، می‌باشد و اقدامات تکمیلی و مؤثر از طریق دیپلماتیک انجام می‌شود.

اقدامات اولیه دوایر انترپول، راجع به استرداد مجرمین که تحت نظر مقام قضائی انجام می‌پذیرد بدین شرح است: به محض دریافت دستور مقام قضائی دایره انترپول مطالعه و بررسی مدارک ارسالی را آغاز و براساس دستور مقام قضائی عمل می‌کند. درخواست استرداد باید بر اساس فرم مخصوصی باشد که معمولاً در اختیار دفاتر انترپول است و متضمن نام و نام خانوادگی - سال تولد نام والدین، جنسیت - محل تولد - آدرس در ایران - يك قطعه عکس - نام کشور محل سکونت (در صورت مشخص بودن) آدرس متهم یا محکوم در خارج از کشور (در صورت موجود بودن) شماره گذرنامه و محل صدور - علامت ممیزه خاص - جریان اتهام یا محکومیت - شماره و کلاس پرونده - تاریخ و محل

۱ - قربان حسینی (علی اصغر) - مقاله استرداد مجرمین و نقش سازمان پلیس بین‌الملل (انترپول) (مجله نگهبان شماره سوم سال اول - آذرماه ۱۳۷۰) ص ۶۴.

وقوع جرم — آثار انگشتان متهم یا مجرم (در صورت موجود بودن) مشخصات کامل برگ جلب: مشخصات شاکی یا شکات و زیان دیدگان از جرم و آدرس و محل اقامت آنان می باشد که حتی الامکان باید تکمیل و به دایره انترپول ارسال گردد.

پس از دریافت مدارک مذکور، چنانچه کشوری که متهم یا مجرم بدانجا فرار کرده است عضو سازمان پلیس جنائی بین المللی باشد بلافاصله آنرا انترپول با تلکس مخابره و بقیه مدارک و اسناد را با پست سفارشی ارسال می دارد. چنانچه کشوری که متهم یا مجرم بدانجا فرار کرده است مشخص نباشد، مراتب به دبیرخانه مرکزی و کشورهای عضو اعلام و درخواست پیگیری و شناسائی فرد مورد نظر می شود. در صورتیکه جرم ارتكابی یا دلائل اتهامی دارای اهمیت باشد جهت تعقیب فرد مورد نظر، بخشنامه صادر و یا فرم قرمزی که به "Wanted" معروف است چاپ و تکثیر می شود.

در صورتیکه سازمان انترپول با بررسی فایلها و سوابق خارجیهای مقیم کشورش که معمولاً کامپیوتری است موفق به ردیابی و شناسائی فرد مورد نظر نشود آنرا به کشور متقاضی اعلام می نماید و در صورت شناسائی، بلافاصله با تلکس پاسخ می دهد که فرد مورد نظر در این کشور شناخته شده است.

پس از حصول اطمینان از شناسائی متهم یا مجرم مورد نظر، کشور متقاضی عنه اعلام می کند که موضوع و چگونگی از مجرای دیپلماتیک دنبال شود که سازمان انترپول، مراتب را به حوزه قضائی وقوع جرم اعلام می کند. مرجع قضائی محل وقوع جرم طی گزارشی برگ جلب حاوی جرم ارتكابی، دلائل جرم ارتكابی، مواد قانونی منطبق با جرم ارتكابی را به انضمام کلیه مدارک دیگری که قبلاً بیان شد به اداره حقوقی دادگستری اعلام و تصریحاً درخواست استرداد متهم یا مجرم فراری را می نماید. اداره حقوقی دادگستری پس از بررسی مدارک ارسالی و تطبیق آن با قانون و قراردادها، در صورتیکه با کشور مورد نظر

قراردادی منعقد شده باشد با استناد به قرارداد منعقد شده و در صورت عدم انعقاد قرارداد به شرط معامله متقابل، تقاضای استرداد می‌کند و از طریق دیپلماتیک و از کانال وزارت خارجه استرداد مجرم فراری دنبال می‌شود.

اینک به منظور آشنائی با چگونگی استرداد مجرمین و روند کار و تشریفات قانونی آن به تشریح پرونده‌ای در این زمینه می‌پردازد:

در تاریخ ۱۱/۴/۱۳۶۵ بازپرس شعبه دوم دادرسی عمومی کرج از اداره حقوقی دادگستری استرداد آقای جمیل... محکوم به ارتکاب قتل عمدی آقای محمد... با چاقو - که پرونده مزبور در دادگاه کیفری یک کرج منتهی به صدور حکم قصاص گردیده و محکوم علیه به هنگام انتقال از زندان متواری گردیده و به کشور آلمان فرار نموده را درخواست می‌نماید. مراتب به پلیس بین‌الملل نیز اعلام می‌گردد. اداره حقوقی دادگستری با قید اعلان فقدان قرارداد استرداد مجرمین بین ایران و آلمان مراتب را به اداره دعاوی و حقوق بین‌الملل خصوصی وزارت خارجه اعلام می‌دارد. اداره مزبور نیز به سفارت جمهوری اسلامی ایران در بن اعلام می‌دارد که به وزارت خارجه آلمان درخواست استرداد به شرط معامله متقابل ارائه گردد. در همین اثناء انترپول ایران از انترپول فرانسه و آلمان غربی، کسب اطلاع کرده است.

در تاریخ ۲۹/۵/۱۳۶۶ بازپرس دادرسی عمومی کرج به اداره حقوقی دادگستری اطلاع می‌دهد که محکوم علیه موصوف در آنکارا بوسیله پلیس آن کشور دستگیر شده است. اداره دعاوی و حقوق بین‌الملل خصوصی وزارت خارجه مراتب را به سفارت جمهوری اسلامی ایران در آنکارا منتقل و تقاضای استرداد وی می‌نماید.

از انترپول ترکیه به انترپول تهران اطلاع داده می‌شود، در صورتیکه تقاضای استرداد محکوم علیه را دارید از طریق دیپلماتیک اعلام نمائید و چنانچه ظرف مدت ۲۴ ساعت به ما اطلاع ندهید نامبرده آزاد خواهد شد.

بلافاصله اداره تشخیص هویت و پلیس بین‌الملل تهران مراتب را به اداره دعاوی و حقوق بین‌الملل خصوصی وزارت خارجه منعکس و از آنجا به اداره حقوقی دادگستری منتقل و اداره مزبور با مدارک مورد لزوم تقاضای استرداد آقای جمیل... را از دولت ترکیه می‌نماید. در گزارش و تقاضانامه استرداد اداره حقوقی دادگستری آمده است: «طبق گزارش شماره ۶۴/۷۸۷/۲ به مورخ ۱۳۶۵/۴/۱۱ بازپرس شعبه دوم دادرسی عمومی کرج، آقای جمیل... محکوم است به قتل عمدی که حکم قصاص درباره وی صادر و قطعی شده است با ارسال ۱۸ برگ سدارک، شامل: خلاصه پرونده کیفری و عین برگ جلب محکوم علیه و رونوشت ماده استنادی و ترجمه ترکی آنها، مجموعاً ۵۱ برگ و عکس متهم تقاضای استرداد وی می‌شود.

امضاء - وزیر دادگستری.»

اداره حقوقی مراتب فوق را به وزارت خارجه اعلام و وزارت خارجه به واسطه سفارت ایران در آنکارا اقدام عاجل جهت استرداد محکوم علیه پرونده را خواستار شده است.

سازمان انترپول آنکارا به انترپول تهران اعلام می‌نماید که وزارت دادگستری، اعلام کرده است مدارک ارسال شده مکفی نبوده و آخرین رأی مقامات قضائی و ماده قانونی استنادی را درخواست نموده‌اند.

ایران پاسخ داده است که بنابر مدلول ماده نهم قرارداد استرداد مجرمین بین ایران و ترکیه شخص مورد تقاضا را می‌توان موقتاً و قبل از تقاضای استرداد توقیف نمود مشروط به اینکه دولت تقاضا کننده با اشعار به وجود یکی از اسناد نامبرده در فقره الف این ماده توقیف او را خواستار و جرم او را بطور روشن معین کرده باشد.

از طریق سازمان انترپول آنکارا به انترپول تهران اعلام می‌شود که وزارت دادگستری ما مدارک ذیل را خواسته است: ۱ - نسخه‌ای از تصمیمات متخذه

توسط مقامات قضائی شما. ۲ - متن مواد ۵- ۲۳- ۲۶- ۲۷/۳ قانون و مقررات مرزی. ۳ - متن ماده ۱۲ قانون جزای اسلامی. ۴ - متن ماده ۳ قانون حمل چاقو.

در تاریخ ۱۳۶۷/۲/۱۵ اداره دعاوی و حقوق بین‌الملل خصوصی، به وزارت دادگستری اعلام نموده است که در جوابیه وزارت خارجه ترکیه آمده است که استرداد نامبرده به علت اینکه مجازات قصاص و شلاق در قوانین ترکیه پیش‌بینی نگردیده است غیر ممکن می‌باشد.

بازپرس کرج استدلال می‌نماید که هرچند در قوانین ترکیه عنوان قصاص مطرح نشده ولی چون جمیل... مرتکب قتل عمدی شده و مجازات قتل عمد اعدام (یا به تعبیر قوانین ایران قصاص است) و در ترکیه مجازات اعدام اعمال می‌شود بنابراین عنوان مجازات قصاص که در این قضیه همان اعدام است مغیر ماهیت جرم و مجازات نیست و بنظر می‌رسد پاسخ وزارت خارجه ترکیه از نظر حقوقی مستند و مستدل نمی‌باشد و مجدداً تقاضای استرداد محکوم‌علیه را نموده است. مراتب به سفارت ترکیه اعلام، مجدداً اداره دعاوی و حقوق بین‌الملل خصوصی وزارت خارجه ایران اعلام می‌نماید که وزارت خارجه ترکیه طی یادداشتی اعلام نموده است که به علت محکومیت نامبرده از طریق قانون قصاص و عدم تطبیق این قانون با قوانین جزائی ترکیه استرداد نامبرده به ایران امکان‌پذیر نیست.» (۱)

بطوریکه اشاره شد در انعکاس درخواست شناسائی مجرمین و متهمین متواری سازمان پلیس جنائی بین‌المللی (انترپول) نقش بسیار فعالی را ایفاء می‌کند و کلیه مراحل مقدماتی را تا دستگیری فرد مورد نظر پیگیری می‌نماید و در این راستا می‌توان گفت که نقش انترپول یکی از عوامل اصلی انجام استرداد مجرمین محسوب می‌گردد «امروزه صرفاً استرداد مجرمین مطرح و مورد توجه

مقامات و مراجع کشورها نیست بلکه به علت سرقت‌های بین‌المللی و قاچاق اشیاء ارزشمند از داخل کشورها و موارد دیگر نیاز به تدوین مقرراتی از سوی مجامع بین‌المللی احساس می‌گردد.

در حال حاضر سازمان پلیس جنائی بین‌المللی (انترپول) این وظیفه مهم را به عهده دارد و فعالانه در راه استرداد اشیاء مسروقه و آثار هنری کشورها اقدام می‌نماید. در این امر مهم وجود حسن تفاهم بین کشورها بویژه بین کشور متقاضی و درخواست شونده نقش اصلی را دارد.^(۱)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱ - قربان حسینی (علی اصغر) - مقاله استرداد مجرمین و نقش سازمان پلیس جنائی بین‌المللی (انترپول) قسمت دوم (مجله نکهبان انقلاب اسلامی - سال اول - شماره پنجم - بهمن ۱۳۷۰) - ص ۴۱.